

SKALA I SPOSOBY PRZESTĘPCZOŚCI ROZBÓJNICZEJ W POLSCE W LATACH 2004-2015

SCALE AND METHODS OF CONSOLIDATING CRIME IN POLAND IN YEARS 2004-2015

Streszczenie: W artykule przedstawiono przestępstwa rozbójnicze w Polsce w latach 2004-2015 ze szczególnym uwzględnieniem ich skali, sposobów popełniania przestępstw w oparciu o badania sondażowe przeprowadzone w Areszcie Śledczym w Poznaniu wśród osadzonych mężczyzn oraz skutków tych przestępstw. Omówione zostały przestępstwa stwierdzone w odniesieniu do przestępstw rozbójniczych w Polsce z uwzględnieniem rozboju, kradzieży rozbójniczej oraz wymuszenia rozbójniczego w podziale na regiony.

Słowa kluczowe: przestępstwo stwierdzone, przestępstwa rozbójnicze, skala przestępstw, sposoby popełniania przestępstw, skutek

Summary: The article presents robberies in Poland in years 2004-2015, with particular emphasis on their scale, methods of committing crimes based on surveys conducted in Poznań Remand Prison among male prisoners, as well as the effects of those crimes. What is discussed are the offenses identified in relation to robbery crimes in Poland, including robbery, aggravated theft and extortion by force, divided into regions.

Keywords: crime determined, robbery crimes, scale of crimes, ways of committing crimes, effect.

Wstęp

W każdym postępowaniu poznawczym, a szczególnie w badaniu naukowym konieczne jest przyjęcie określonej strategii postępowania, czyli sposobu działania umożliwiającego osiągnięcie celu badań. Problem badawczy – ogólnie ujmując – orientuje przedsięwzięcia poznawcze badacza (Sztumski, 1984, s. 28; Adamczyk, 2015, s. 167). Wskazuje na zakres obiektywnej niewiedzy, która w zamiarze badacza będzie wynikiem jego pracy badawczej. Celem artykułu jest przedstawienie przestępstw rozbójniczych w Polsce w latach 2004-2015 ze szczególnym uwzględnieniem ich skali i sposobów popełniania przestępstw.

Obecnie wśród przestępstw popełnianych w Polsce nadal znaczną ich część stanowią przestępstwa przeciwko mieniu (*Przestępstwa stwierdzone ogółem w danym roku / stwierdzone przestępstwa rozbójnicze w danym roku*), w tym przestępczość rozbójnicza. Dotkliwość przestępczości rozbójniczej dla społeczeństwa jest znacząca, co skłania do refleksji o możliwości państwa w jej przeciwdziałaniu. Przeciwdziałanie to jest możliwe

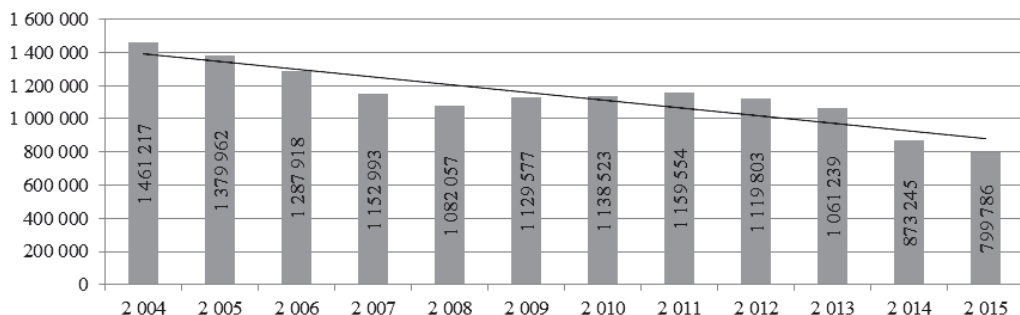
w wielu płaszczyznach i zależne od polityki kryminalnej państwa. Ze względu na ustawowe kompetencje przypisane Policji (Art. 14. Ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 o Policji) – to przede wszystkim ta formacja jest predysponowana do przeciwdziałania przestępczości, w tym rozbójniczej. Przestępczość ta jest szczególnie widoczna i męcząca dla członków społeczeństwa, którzy zwykle nie mają do czynienia z przestępczością zorganizowaną czy gospodarczą, natomiast częściej spotykają się z kradzieżami, włamaniami, porwaniami, bójkami, czy nawet zabójstwami.

Skala przestępstw rozbójniczych w latach 2004-2015

Każde przestępstwo stwierdzone jest zdarzeniem, które w wyniku zakończonego postępowania przygotowawczego zostało zakwalifikowane jako przestępstwo. W przypadku, gdy w zakończonym postępowaniu stwierdzono, że zdarzenie nie miało znamion przestępstwa, nie podlega ono rejestracji statystycznej (Informacja o stanie bezpieczeństwa i porządku publicznego w województwie śląskim, 2007).

Skala przestępstw rozbójniczych w Polsce znacznie odbiega od analogicznej w większości państw UE. Różnice wynikają nie tylko ze skali, ale również kwalifikacji prawnych. Nie można zatem dokonać bezpośrednich odniesień przestępstw rozbójniczych w Polsce z innymi państwami członkowskimi, ponieważ tam nie występuje kwalifikacja prawna przestępstwa rozbójniczego, a jedynie rozbój i przestępstwa z użyciem przemocy.

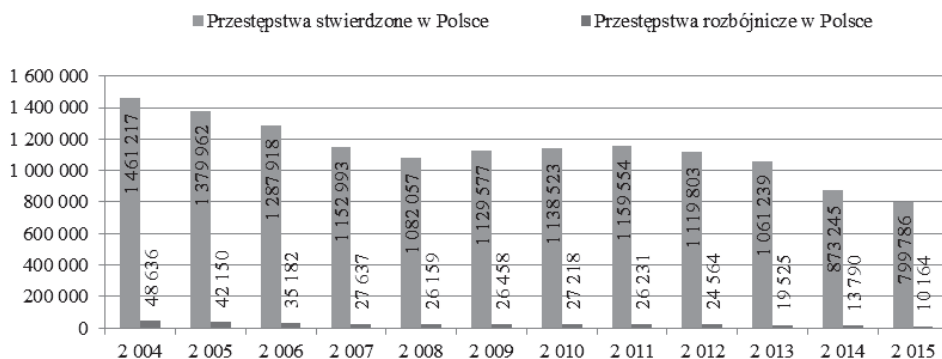
Wyniki analizy danych statystycznych, zilustrowane na wykresie 1 wskazują, że w badanym przedziale czasowym występuje w Polsce tendencja malejąca skali wszystkich przestępstw. Apogeum przestępstw wystąpiło w tym okresie w roku 2004. Po roku 2009 liczba przestępstw stwierdzonych zwiększyła się, by w roku 2012 wzrosnąć do 1 119 803, ale i tak wymiar ten w tym roku był o ok.23% mniejszy niż w roku 2004. Z uwagi na to, że od 2013 roku obowiązuje nowy system generowania danych statystycznych przez polską Policję, autorka nie ujmowała danych za lata 2013-2015 w odniesieniu do lat 2004-2012. Z tego względu w badaniach dynamiki zmian przestępstw uwzględniono dwa okresy, w odniesieniu do roku 2004 i roku 2013.

Wykres 1. Ogółem przestępstwa stwierdzone w Polsce w latach 2004-2015

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z KGP (wraz z nieletnimi)

Z danych statystycznych wynika, że przestępstwa rozbójnicze, względem ogólnej liczby przestępstw stwierdzonych stanowią ok. 2-3%. W latach 2007-2012 dynamika przestępstw rozbójniczych malała proporcjonalnie względem ogółu przestępstw stwierdzonych. W latach 2004-2008 przestępstwa stwierdzone ulegały spadkowi, następnie nastąpił wzrost w latach 2009-2012. Przestępstwa rozbójnicze w okresie 9 lat miały sukcesywnie, a największy spadek nastąpił w latach 2004-2008, po czym w kolejnych latach ich dynamika spadku utrzymała się na zbliżonym do siebie poziomie. Zarówno wszystkie przestępstwa stwierdzone jak i przestępstwa rozbójnicze, uległy znacznemu obniżeniu w latach 2013-2015. Wykres 2 przedstawia liczbę przestępstw rozboju względem wszystkich przestępstw stwierdzonych.

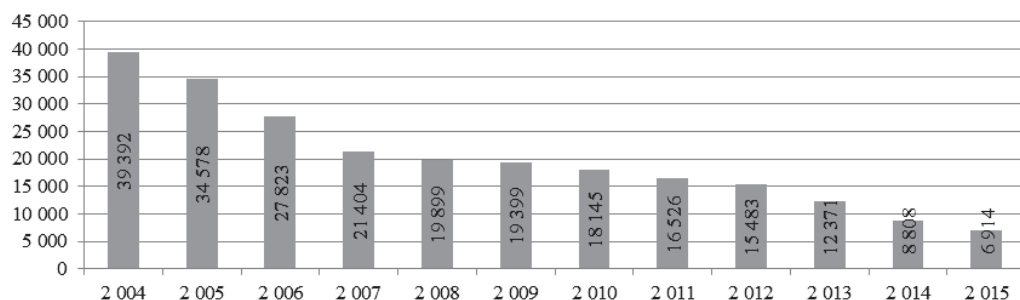

Wykres 2. Przestępstwa rozbójnicze w Polsce w latach 2004-2015 względem ogółem przestępstw stwierdzonych

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z KGP (wraz z nieletnimi)

Rozbój

Rozbój, pod względem skali zjawiska stanowi największą grupę przestępstw rozbójniczych. W Polsce przestępstw rozboju w latach 2004-2012 Policja zarejestrowała 212 649, a w latach 2013-2015 – 28 093. Przestępstwa rozboju zmalały o ok. 44% w roku 2015 względem roku 2013. Wynika z tego, że z roku na rok liczba rozbojów ulegała zmniejszeniu o ok. 61% w roku 2012 w stosunku do roku 2004. Znaczące zmniejszenie liczby tych przestępstw zanotowano w roku 2007, w którym wprowadzono Rządowy Program Ograniczania Przestępczości i Aspołecznych Zachowań „Razem Bezpieczniej”. Wykres 3 przedstawia skalę rozboju w Polsce w latach 2004-2015.

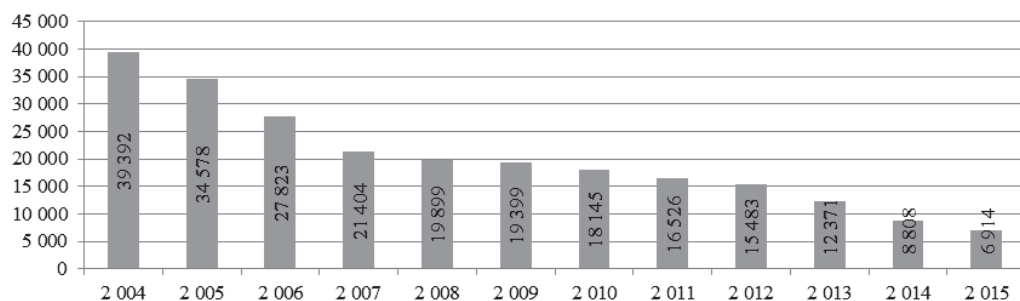

Wykres 3. Rozbój w Polsce w latach 2004-2015

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z KGP (wraz z nieletnimi)

Kradzież rozbójnicza

Skala kradzieży rozbójniczej jest mniejsza w porównaniu do skali rozboju. Liczba popełnionych tego rodzaju przestępstw ulegała zmniejszeniu w latach 2004-2009, a w latach 2010-2012 utrzymywała się na podobnym poziomie ok. 1200 przestępstw rocznie. Łącznie w latach 2004-2012 Policja zarejestrowała 12 664 przestępstw kradzieży rozbójniczej, co stanowiło ok. 6 % względem przestępstw rozboju. W latach 2013-2015 tych przestępstw odnotowano 3592. Zarówno w latach 2004-2012 jak i 2013-2015 przestępstwa kradzieży rozbójniczej nie uległy znacznemu obniżeniu, utrzymując się na poziomie 1355 przestępstw rocznie.

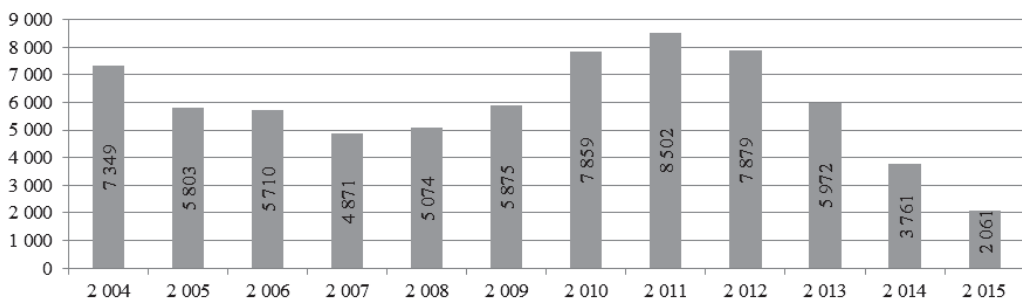

Wykres 4. Kradzież rozbójnicza w Polsce w latach 2004-2015

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z KGP (wraz z nieletnimi)

Wymuszenie rozbójnicze

Inaczej prezentuje się skala przestępstwa wymuszenia rozbójniczego. Z danych zawartych w wykresie 5 można zauważyć tendencję malejącą w latach 2004-2007, i nieznacznie wzrostową od 2008 roku. Ogółem przestępstw wymuszenia rozbójniczego odnotowano 58 922 w latach 2004-2012, a w latach 2013-2015 – 11 794. Ta grupa przestępstw plasuje

Wykres 5. Wymuszenie rozbójnicze w Polsce w latach 2004-2015

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z KGP (wraz z nieletnimi)

się na drugim miejscu wśród przestępstw rozbójniczych pod względem wielkości skali. W badanych okresach (2004-2012, 2013-2015) w latach 2007 i 2015 wymuszeń rozbójniczych Policja zarejestrowała najmniej.

Ze zgromadzonych danych statystycznych wynika (tabela 1), że największe rozmiary przestępstw rozbójniczych w latach 2004-2012 miały miejsce w południowym regionie Polski (województwa: małopolskie i śląskie). W tym okresie zarejestrowano tam 81 127 przestępstw rozbójniczych, a w latach 2013-2015 – 13 313 przestępstw tego rodzaju.

Nastęny pod względem liczby odnotowanych przestępstw rozbójniczych, jest centralny region Polski (województwo łódzkie i mazowieckie). W pierwszym z nich zarejestrowano łącznie 20 803 przestępstw w badanym okresie, w tym 3198 w latach 2013-2015, a w województwie mazowieckim o ok. 47% więcej, tj. 44 289.

W regionie północnym (województwa kujawsko-pomorskie, pomorskie i warmińsko-mazurskie) odnotowano również stosunkowo dużą skalę tej przestępczości. Spośród tych województw najwięcej przestępczości rozbójniczej w latach 2004-2012 było w województwie pomorskim tj. 18 491 (w latach 2013-2015 – 2192), następnie kujawsko-pomorskim. W roku 2012 odnotowano 39% mniej przestępstw niż w roku 2004 oraz 69% mniej w roku 2015 względem roku 2013.

W regionie północno-zachodnim (województwa: lubuskie, wielkopolskie, zachodnio-pomorskie) stwierdzono ogółem 34 706 przestępstw w latach 2004-2012. (w latach 2013-2015 zarejestrowano 5353). W latach 2004-2008 wystąpił trend malejący, w kolejnych latach 2009-2010 trend rosnący po czym dynamika zaczęła maleć w latach 2011-2015. W roku 2012 przestępstwa zmalały o ok. 64% względem roku 2004 a w roku 2015 zmalały o 55% względem roku 2013.

Stosunkowo mniej przestępstw rozbójniczych w latach 2004-2012 stwierdzono w regionie południowo-zachodnim Polski (województwa: dolnośląskie i opolskie) aniżeli w regionie północno-zachodnim. Odwrotna sytuacja wystąpiła w latach 2013-2015 tj. 1156 przestępstw zanotowano więcej w regionie południowo-zachodnim. Duży wpływ na taką skalę zjawiska miało województwo opolskie, w którym stwierdzono w latach 2004-2012 – 3798 i w latach 2013-2015 – 643 przestępstw rozbójniczych. Jest to nie tylko najniższy wskaźnik przestępstw w tym regionie, ale również w całej Polsce w latach 2004-2015.

Tabela 1. Podział przestępstw rozbójniczych w podziale na regiony w latach 2004-2015

Wyszczególnienie	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	max	suma 2004-2012	suma 2013-2015	suma 2004-2015
1 miejsce region po- łudniowy	6 046	5 147	4 443	3 166	2 613	2 838	3 883	3 499	3 038	1 535	1 404	883	6 046	34 673	3 822	38 495
śląskie	7 333	6 282	5 212	4 199	4 463	4 781	4 426	4 593	5 165	5 374	2 302	1 815	7 333	46 454	9 491	55 945
razem	13 379	11 429	9 655	7 365	7 076	7 619	8 309	8 092	8 203	6 909	3 706	2 698	13 379	81 127	13 313	94 440
2 miejsce region centralny	3 504	3 365	2 795	2 195	1 814	1 865	1 992	1 835	1 438	1 301	1 031	866	3 504	20 803	3 198	24 001
łódzkie	9 231	7 988	6 171	4 170	3 553	3 414	3 514	3 263	2 985	2 365	1 677	1 405	9 231	44 289	5 447	49 736
mazowieckie	12 735	11 353	8 966	6 365	5 367	5 279	5 506	5 098	4 423	3 666	2 708	2 271	12 735	65 092	8 645	73 737
razem	2 308	2 007	1 762	1 372	1 204	1 043	844	812	754	609	519	356	2 308	12 106	1 484	13 590
6 miejsce region wschodni	836	764	629	584	547	524	497	620	484	438	405	223	836	5 485	1 066	6 551
podkarpackie	1 282	1 004	866	711	567	674	643	601	488	411	335	267	1 282	6 836	1 013	7 849
podlaskie	1 263	1 137	967	807	782	445	602	939	735	390	272	313	1 263	7 677	975	8 652
świętokrzyskie	5 689	4 912	4 224	3 474	3 100	2 686	2 586	2 972	2 461	1 848	1 531	1 159	5 689	32 104	4 538	36 642
razem	759	648	556	555	500	477	693	561	607	379	251	217	759	5 356	847	6 203
4 miejsce region północno- zachodni	2 885	2 399	2 112	1 887	1 753	1 949	1 843	1 861	1 689	1 287	1 165	636	2 885	18 378	3 088	21 466
wielkopolskie	1 570	1 498	1 213	1 040	1 168	1 162	1 143	1 154	1 024	587	452	379	1 570	10 972	1 418	12 390
zachodniopo- morskie	5 214	4 545	3 881	3 482	3 421	3 588	3 679	3 576	3 320	2 253	1 868	1 232	5 214	34 706	5 353	40 059
razem	3 784	3 509	3 113	2 931	2 858	3 042	2 983	3 213	3 106	2 564	2 011	1 291	3 784	28 539	5 866	34 405
5 miejsce region po- łudniowo- zachodni	682	507	432	424	434	370	338	340	271	218	240	185	682	3 798	643	4 441
opolskie	4 466	4 016	3 545	3 355	3 292	3 412	3 321	3 553	3 377	2 782	2 251	1 476	4 466	32 337	6 509	38 846
razem	2 223	1 916	1 663	1 245	1 406	1 266	1 099	1 068	1 034	661	561	424	2 223	12 920	1 646	14 566
3 miejsce region północny	3 615	2 848	2 259	1 576	1 865	2 003	2 059	1 142	1 124	882	776	534	3 615	18 491	2 192	20 683
kujawsko- pomorskie	1 315	1 131	989	775	632	605	659	730	622	524	389	370	1 315	7 458	1 283	8 741
pomorskie	7 153	5 895	4 911	3 596	3 903	3 874	3 817	2 940	2 780	2 067	1 726	1 328	7 153	38 869	5 121	43 990
warmińsko- mazurskie	48 636	42 150	35 182	27 637	26 159	26 458	27 218	26 231	24 564	19 525	13 790	10 164	48 636	284 235	255 124	226 764
razem	48 636	42 150	35 182	27 637	26 159	26 458	27 218	26 231	24 564	19 525	13 790	10 164	48 636	284 235	255 124	226 764
suma ogółem																

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z KGP

Sposoby dokonywania przestępstw rozbójniczych

Przestępstwa rozbójnicze należą do przestępstw wykazujących stałe zmiany ilościowe i jakościowe. Niemniej, pozostały do dziś przestępstwami opartymi na sile fizycznej, brutalności oraz charakteryzującymi się jaskrawym lekceważeniem i gwałceniem norm społecznych. Występujące zmiany, dotyczą jedynie więzi organizacyjnej ewentualnych grup przestępczych oraz powszechności stosowania bardziej lub mniej niebezpiecznych sposobów dokonywania zbrodni. Sprawcy przestępstw rozbójniczych z reguły wykorzystują sprzyjające okoliczności do popełnienia takich czynów. Najczęściej okoliczności takie wiążą się z tzw. życiem nocnym oraz nadmiernym i niekontrolowanym spożywaniem alkoholu oraz innych środków odurzających. W porze dziennej sprzyjającym czynnikiem do popełnienia takich przestępstw jest zjawisko chuligaństwa.

Na sposób działania sprawców przestępstw rozbójniczych składa się przede wszystkim specyficzna taktyka działania sprawcy (sprawców), rodzaj użytych narzędzi, sposób operowania nimi, czas i miejsce popełnienia przestępstwa, a także rodzaj skradzionych przedmiotów. Uwarunkowania towarzyszące wymienionym powyżej sposobom przedstawiono w tabeli 2.

Pomimo, iż sprawcy popełniając przestępstwa rozbójnicze stosują każdorazowo specyficzne elementy techniki, można jednak ustalić kilka powtarzających się cech i uwarunkowań tych przestępstw.

Jak wcześniej stwierdzono, w polskim kodeksie karnym wyróżnia się trzy rodzaje przestępstw rozbójniczych: wymuszenia rozbójnicze, kradzieże rozbójnicze oraz rozboje.

Wymuszenia, to przede wszystkim: wymuszenia anonimowe i wymuszenia bezpośrednie. Anonimowe wymuszenia polegają na żądaniu okupu, przesyłając informacje listownie lub telefonicznie. Żądanie takie zawiera zawsze groźbę, która ma na celu wymuszenie na ofierze spełnienia żądania i nienawiązywania kontaktu z organami ścigania. Listy pisane są ręcznie, maszynowo lub wyklejane wycinkami z gazet. Autorzy żądań posługują się różnymi środkami pisarskimi, zmieniając charakter pisma. Listy składają się w większości z żądania, groźby, określenia miejsca i czasu złożenia okupu, pseudonimu, podpisu, dodatkowo zawierają rysunki, plany, itp. Informacja przekazywana telefonicznie zawiera podobne informacje. Wyznaczane miejsca złożenia okupu najczęściej są ogólnodostępne, łatwe i proste do opisanie oraz umiejscowienia, umożliwiające całodobową obserwację. Należą do nich przeważnie: parki i stojące tam kosze lub ławki, place i stojące tam pomniki lub urządzenia do zabawy, cmentarze i konkretne groby, miejsca przy drogach, np. przystanki, kapliczki, miejsca w obiektach sportowych, wnętrza restauracji, obiekty użyteczności publicznej, budynki, w których mieszkają pokrzywdzeni.

Bezpośrednie wymuszenia występuje w Polsce rzadko. Polegają one na bezpośrednim kontakcie sprawcy z ofiarą, i najczęściej dotyczą nieletnich. Sprawca zwraca się bezpośrednio do ofiary i żąda natychmiastowego wydania pieniędzy lub wartościowych przedmiotów, najczęściej przeznaczone na alkohol lub inne używki. Sprawca wymuszenia grozi pobiciem, uszkodzeniem ciała, itp. Do wymuszeń tych dochodzi najczęściej w rejonie szkół, przystanków, lokali gastronomicznych (Waluś, 2003, s. 27-28).

Tabela 2. Uwarunkowania sposobów działania sprawców przestępstw rozbójniczych popełnionych w Polsce w latach 2013-2015 (brak danych za lata 2004-2012)

Inne cechy zachowania – maskuje twarz (kominiarką, pończochą)
Inne cechy zachowania – przeszukuje, plądruje
Inne cechy zachowania – wykorzystuje nieuwagę osób
Inne cechy zachowania – działa w rękawiczkach
Inne cechy zachowania – dokonuje rozeznania przestępczego
Inne cechy zachowania – niszczy przedmioty, rozbija, demuluje
Inne cechy zachowania – wykorzystuje otwarte drzwi
Inne cechy zachowania – osiąga korzyść majątkową
Przedmiot zamachu – pieniądze
Przedmiot zamachu – dowód osobisty, legitymacja
Przedmiot zamachu – artykuł spożywczy
Przedmiot zamachu – karta bankomatowa
Przedmiot zamachu – portfel, portmonetka, szaszetka
Przedmiot zamachu – torebka, teczka, torba podróżna, walizka
Przedmiot zamachu – prawo jazdy
Przedmiot zamachu – odzież, bielizna, pościel
Przedmiot zamachu – nieustalony
Przedmiot zamachu – zegarek, zegar stojący, wiszący
Przedmiot zamachu – klucz (-e) do zamka
Przedmiot zamachu – artykuł chemiczny, drogerijny, perfumeryjny, kosmetyczny, toaletowy
Przedmiot zamachu – komputer użytkowy
Przedmiot zamachu – dowód rejestracyjny
Przedmiot zamachu – rower
Przedmiot zamachu – artykuł tekstylny, tkanina, obuwie
Przedmiot zamachu – aparat fotograficzny, inny sprzęt optyczny
Przedmiot zamachu – obca waluta
Przedmiot zamachu – samochód
Przedmiot zamachu – artykuł włókienniczy, odzieżowy i podobny
Przedmiot zamachu – metale szlachetne (np. złoto, srebro, platyna)
Przedmiot zamachu – inny przedmiot przestępstwa niewymieniony w katalogu
Przedmiot zamachu – moneta krajowa
Narzędzia przestępstwa – nóż
Narzędzia przestępstwa – ręczny miotacz gazu (aerosol)
Narzędzia przestępstwa – broń – pistolet, rewolwer
Narzędzia przestępstwa – alkohol
Narzędzia przestępstwa – maska (kominiarka, pończocha, inna)
Narzędzia przestępstwa – aparat telefoniczny (komórkowy)
Narzędzia przestępstwa – samochód osobowy
Narzędzia przestępstwa – drewno (np. pałka)
Sposób pokonania – wyrwa, urywa
Zachowanie sprawcy względem osób pokrzywdzonych – grozi zniszczeniem mienia, dobytku
Zachowanie sprawcy – działa sadystycznie – krępuje, unieruchamia stosując specjalne węzły
Zachowanie sprawcy – każe położyć się na ziemi (podłódze)
Zachowanie sprawcy względem osób pokrzywdzonych – grozi podpaleniem dobytku
Zachowanie sprawcy względem osób pokrzywdzonych – zmusza do zatrzymania

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z KGP

Uogólniając, skutkiem wymuszenia rozbójniczego jest każde rozporządzenie mieniem przez pokrzywdzonego, i to zarówno na korzyść sprawcy, jak i osoby przez niego wskazanej, przy czym odmiennie niż w przypadku art. 286 k.k., art. 282 k.k. nie wymaga się, aby następstwem groźby było „niekorzystne” rozporządzenie mieniem, chociaż najczęściej takim jest. Wymuszenie rozbójnicze jest dokonane wówczas, gdy pokrzywdzony rozporządzi się swoim majątkiem, tj. swoimi prawami majątkowymi, np. wyda pieniądze, podpisze umowę przeniesienia własności nieruchomości, podpisze umowę zaciągnięcia pożyczki, wystawi czek.

Sprawcy kradzieży rozbójniczych praktycznie nie posługują się żadnymi specjalistycznymi metodami działania. Wykorzystują nadarzające się okazje, a ich głównym celem jest kradzież określonego przedmiotu. W sytuacji, gdy zostają ujawnieni lub grozi im zatrzymanie – dopuszczają się przemocy, gwałtu lub ich groźby. Przepięstwo kradzieży rozbójniczej jest przestęstwem, które można popełnić wyłącznie w działaniu. Kradzież rozbójnicza jest dokonana już z chwilą użycia przemocy wobec osoby lub groźby natychmiastowego użycia takiej przemocy, albo doprowadzenia człowieka do stanu nieprzytomności lub bezbronności. Dokonanie tego przestęstwa nie jest uzależnione od skutecznego utrzymania się sprawcy w posiadaniu zabranej cudzej rzeczy ruchomej (Kwartalnik Prawno-Kryminalistyczny nr 1-2 (6-7) 20).

Rozboje, jako że stanowią największą grupę przestęstw rozbójniczych, charakteryzują się największą liczbą stosowanych sposobów ich popełniania. W polskiej literaturze kryminalistycznej funkcjonują różne publikacje, w których prezentowanych jest wiele klasyfikacji rozbojów, głównie ze względu na zachowanie sprawcy. Sposoby dokonywania rozbojów Szczepaniak dzieli na dwie grupy¹: rozboje przez zastępienie drogi (rozbój „na zaczepkę”, rozbój „na trupka”, rozbój „na bombę”, rozbój „na podchód”, rozbój „na krawat”, rozbój „z ręki”), rozboje przez wtargnięcie do pomieszczenia (napady na mieszkania i instytucje, napady na stacje paliw płynnych, napady drogowe).

Rozboje poprzez zastępienie drogi

Podstawową cechą wyróżniającą rozboje „na zaczepkę” jest dążenie sprawców do chwilowego odwrócenia uwagi pokrzywdzonego, w celu stworzenia korzystnych warunków do jego zaatakowania. Najczęstszym wybiegiem stosowanym przez sprawców jest pytanie o godzinę, prośba o zapalenie papierosa, zapytanie o ulicę, itp. Zdarzają się również przypadki, szczególnie przy liczebnej przewadze sprawców, że „zaczepka” następuje przez zastępienie drogi i bezpośredni atak, względnie wypowiedzenie żądania. Przy tym sposobie popełniania przestęstwa, sprawcy najczęściej nie posługują się niebezpiecznymi narzędziami. Nie oznacza to jednak, że pokrzywdzeni nie są narażeni na obrażenia cielesne. Często zdarza się, że napastnicy uderzeniami powalają swoją ofiarę i maltretują ją do momentu zaboru przedmiotu rozboju.

¹ Z przekazanych informacji od Pana R. Waluś – współautora artykułu *Przepięstwa rozbójnicze*, Wyd. Szkoły Policji w Katowicach, 2003 wynika, że autorzy w w/w artykule, treść dotyczącą Pana Szczepaniaka zastosowali w oparciu o fragment zamieszczony w publikacji służby MON nr 3 lipiec 1958.

Rozbój „na trupka” jest to sposób działania sprawców polega na podstępny doprowadzeniu ofiary w stan nieprzytomności i wykorzystanie tego stanu do kradzieży. Najczęściej sprawcy takich rozbojów uzyskują swój cel poprzez spowodowanie nadmiernego spożycia alkoholu przez pokrzywdzonego. Znacznie rzadziej sprawcy uciekają się do stosowania środków nasennych. Pokrzywdzeni z reguły w tej sytuacji nie odnoszą żadnych obrażeń cielesnych. W wielu wypadkach nie zdają sobie sprawy z popełnionego na nich przestępstwa z uwagi na to, że sprawcy nie zawsze zabierają im wszystkie pieniądze i posiadane wartościowe przedmioty. Najczęściej pokrzywdzony nie pamięta okoliczności takiego przestępstwa, w tym miejsca, czasu i sprawców.

Podstawowymi cechami rozboju „na bombę” jest zaskoczenie, połączone z gwałtownym uderzeniem pokrzywdzonego, z reguły: od tyłu, w głowę, ręką lub przedmiotem do tego wcześniej przygotowanym, szybkie doprowadzenie pokrzywdzonego do stanu nieprzytomności lub bezbronności, bardzo krótki czas rozboju. Stosunkowo często sprawcy do obezwładnienia pokrzywdzonego używają niebezpiecznych narzędzi. Z tego względu ten sposób popełnienia rozboju jest najbardziej niebezpieczny i dotkliwy dla pokrzywdzonego.

W rozboju „na podchód” istotą tego przestępstwa jest zwabienie pokrzywdzonego w okoliczności sprzyjające jego popełnieniu, często przez kobietę (na tzw. „wabia”). W sposobie tym wykorzystuje się podstęp, polega on na tym, że osoba podstawiona nawiązuje z przyszłym pokrzywdzonym kontakt, zwabia go w ustalone dogodne miejsce, w którym sprawcy – najczęściej działając z zaskoczenia – atakują ofiarę. Najdogodniejszym miejscem do zawierania przypadkowych znajomości są lokale gastronomiczne, kluby i puby, a podstępne wyprowadzenie przyszłej ofiary w dogodne miejsce uzasadniane jest zmianą lokalu, zaoferowaniem noclegu, czy usługami seksualnymi. Odmianę rozboju „na podchód” jest rozbój „na handlarza”. Różnica tu polega na tym, że w fazie przygotowawczej sprawcy oferując ofierze możliwość załatwienia korzystnego interesu, zwabiają ją w dogodne dla dokonania rozboju miejsce.

Rozboju „na krawat” dokonują kilkusobowe grupy, w których każdy członek ma do spełnienia określone zadanie. Jeden z uczestników napadu nawiązuje z przyszłą ofiarą rozmowę, drugi w tym czasie obezwładnia ją od tyłu, stosując duszenie, trzeci kradnie ofierze pieniądze lub przedmioty wartościowe.

Rozbój „z ręki” w swojej istocie jest bardzo podobny do kradzieży zuchwałej, tzw. kradzieży „na wyrwę” z tym, że w przypadku rozboju „z ręki” celem ataku jest zarówno osoba (w pierwszej kolejności), jak i posiadane przez nią mienie. Przy kradzieży rozbójniczej atak, jako taki na osobę nie ma miejsca, sprawca kierunkuje swoje działanie bezpośrednio na mienie.

Z charakterystyki wymienionych powyżej sposobów pierwszej grupy rozbojów wynika, że różnią się one między sobą przede wszystkim pierwszą fazą takiego czynu. Można tutaj odróżnić rozbój „na bombę” czyli z zaskoczenia od pozostałych, w których faza pierwsza polega na odwróceniu uwagi pokrzywdzonego bądź zwabienia go do miejsca dogodnego dla sprawców przestępstwa. Przebieg samego rozboju jest zazwyczaj identyczny, jedynie sprawca stosujący metodę „na trupka” z reguły nie stosuje przemocy przy dokonywaniu rabunku, korzystając z nieświadomości pokrzywdzonego spowodowanej np. upojeniem alkoholowym.

Rozboje poprzez wtargnięcie do pomieszczenia

Napady na mieszkania i instytucje są szczegółowo zaplanowane i przygotowane. Obiekty będące przedmiotem ataku są wytypowane i „rozpracowane” przez sprawców. Niejednokrotnie działanie sprawców poprzedzone jest wywiadem przestępczym. Przestępcy z reguły dysponują środkami i narzędziami służącymi do popełnienia napadu, również często bronią palną lub gazową. Do wybranych mieszkań dostają się w drodze podstępnej, podając się za znajomego członka rodziny, policjanta, inkasenta, czy też osoby świadczące usługi itp., bądź też poprzez wtargnięcie siłą. Obawiając się obrony ze strony lokatorów mieszkania, sprawcy najczęściej działają w grupach (dwu lub trzysosobowych). Grupy takie bazują najczęściej na pozyskanych informacjach wynikających z kontaktów towarzyskich, ale też często łączy ich uprzednia wspólna działalność przestępcza.

Kilka lat temu, napady na stacje benzynowe były „modne” wśród przestępców. Elementem inspirującym sprawców do napadów na te obiekty jest przekonanie o możliwości zdobycia w ten sposób dużych kwot pieniędzy. Odkąd właściciele stacji zadbali o ich zabezpieczenie, liczba takich napadów radykalnie się zmniejszyła. W dalszym ciągu jednak do takich napadów dochodzi, a ich sprawcy nadal są bardzo niebezpieczni. Sposoby działania takich sprawców są stosunkowo proste i niewymagające większego przygotowania organizacyjnego. Najczęściej sprawcy podjeżdżają samochodem w pobliże stacji i oczekują na moment, w którym nie będzie klientów i atakują obsługę stacji. Przy dokonywaniu napadów sprawcy posługują się najczęściej pistoletami gazowymi i ręcznymi miotaczami gazu, nożami i pałkami drewnianymi. Wykorzystują oni także przewagę ilościową i siłę fizyczną. Dużym ułatwieniem dla sprawców jest stosowany na stacjach paliw sposób obsługi klientów wymagający przebywania obsługi na zewnątrz obiektu. W przypadku obiektów samoobsługowych, gdzie pracownik przebywa w zamkniętym pomieszczeniu, sforsowanie przeszklonych zwykle drzwi nie stanowi większej przeszkody.

Napady drogowe dokonywane są na trasach komunikacyjnych, najczęściej poza terenem zabudowanym. Sprawcy wykorzystują do tego przebrania (mundury policyjne, samochody wyposażają w sygnalizację specjalną), ale również działają bez maskowania, zmuszając napadniętych kierowców do zatrzymania. Wykorzystują również postój takiego pojazdu na parkingu. Napady drogowe są identyczne znaczeniowo jak przestępstwa rozboju (art. 280 kodeksu karnego) (Waluś, Firla 2003, s. 17). Z przeprowadzonych badań autorskich w Areszcie Śledczym w Poznaniu wynika, że sprawcy przestępstw popełniali je poprzez odwrócenie uwagi (8%), zaskoczenie (12%), podstęp (8%), działania grupowe (8%), działania inne (4%).

Skutki przestępstw rozbójniczych

Poszkodowany zazwyczaj nie może przewidzieć przestępstwa, a zatem i odpowiednio przygotować się do niego (tu w znaczeniu – zapobiec). Skutki przestępstwa rozboju ujmowane są w aspekcie materialnym (utrącona wartość mienia) i zdrowotnym ofiary (fizyczny i psychiczny uszczerbek na zdrowiu). Wartość utraconego mienia bezpośrednio

wynika z utraconego przedmiotu (rzeczy, majątku, pieniędzy). Uszczerbek na zdrowiu wynika bezpośrednio z zastosowanych przez sprawców metod i narzędzi przestępstwa. Może w ogóle nie wystąpić uszczerbek na zdrowiu, jak też w skrajnym przypadku przestępstwo rozbójnicze może doprowadzić do zgonu ofiary (zabójstwa lub śmierci będącej skutkiem tego przestępstwa).

Najtrudniejszym do zdiagnozowania jest uszczerbek na zdrowiu psychicznym ofiary przestępstwa rozbójniczego. Osoba będąca przedmiotem takiego przestępstwa jest zazwyczaj zaskoczona i zaszokowana tym zdarzeniem, ponieważ ludzie odsuwają od siebie możliwość popełnienia na nich jakiegokolwiek przestępstwa. Takie nierealistyczne postawy pozwalają ludziom wierzyć, że przestępstwo nigdy ich nie dotknie. Często reakcją ofiar na zdarzenie przestępcze jest niedowierzanie i dezorientacja wobec tego, co się stało. Każdemu przestępstwu rozbójniczemu prawie zawsze towarzyszy stres, będący reakcją organizmu i psychiki na trudną sytuację, jaką bez wątpienia jest takie przestępstwo. Z kolei przeżywane emocje, które mogą się u niej pojawić, są uzależnione od rodzaju przestępstwa. Może nimi być panika, strach związany z zagrożeniem życia i zdrowia, przerażenie, napięcie, poczucie winy, złość, gniew itp.

Przestępstwo jest źródłem ogromnego stresu dla ofiary, a jego konsekwencje są widoczne w wielu sferach funkcjonowania. Selye definiuje stres, jako „niespecyficzną reakcję organizmu na wszelkie niedomagania” (Selye, 1974, s. 14).

Tabela 3. Objawy stresu mogące pojawić się u ofiary przestępstwa rozbójniczego

Organizm	Myślenie	Zachowanie
Podwyższone ciśnienie	Luki w pamięci	Agresywność
Uczucie gorąca	Trudności z koncentracją	Konfliktowość
Suchość w ustach i gardle	Zapominanie	Brak pewności siebie
Trudności z oddychaniem – krótki, płytki oddech	Trudności w racjonalnym myśleniu	Nieufność i nadmierna podejrzliwość
Wzmóżona potliwość	Nieumiejętność wyciągnięcia wniosków	Trudności w nawiązywaniu nowych znajomości
Przyspieszone bicie serca – wrażenie, że zaraz wyskoczy z klatki piersiowej	Negatywne myślenie o rzeczywistości	Przerzucanie odpowiedzialności na innych
Bóle głowy, karku, kręgosłupa i inne bóle mięśniowe	Zaburzone procesy poznawcze	Zamykanie się w sobie
Objawy wegetatywne (np. drżenie głosu, rąk)	Powracające lub wdzierające się przykre obrazy i wspomnienia ze zdarzenia	Pochopność w podejmowaniu decyzji
Tiki nerwowe	Powracające przykre sny na temat zdarzenia	Niekonsekwencja w podejmowaniu decyzji

Źródło: Biblioteka Policjanta Prewencji, A. Niezabitowska, Policjant wobec ofiary przestępstwa, s. 11.

Warto zwrócić uwagę, iż długotrwałość stresu, objawy, które się pojawiają, bardzo często zależą od indywidualnych predyspozycji psychicznych i sposobów radzenia sobie ze stresem (np. oferowane wsparcie ze strony policjanta, rodziny, jakiego doświadczy człowiek będący w kryzysie). Lazarus uznaje za stres, zakłócenie lub zapowiedź zakłócenia równowagi pomiędzy zasobami czy możliwościami jednostki z jednej strony, a wymaga-

niami otoczenia z drugiej – niedostosowanie zasobów człowieka do wymagań otoczenia (Lazarus, Folkman 1997).

Przestępstwo rozbójnicze wykracza poza ramy doświadczeń przeciętnego człowieka. Jest poważnym zagrożeniem zdrowia zarówno fizycznego, jak i psychicznego. Ofiara nie może się przeciwstawić tym wydarzeniom, ze względu na to, że są to bodźce zbyt silne i pojawiły się niespodziewanie. Dlatego tak ważne są próby obniżania stresu u ofiary poprzez stworzenie atmosfery bezpieczeństwa i zaufania. Pozwala to wzbudzić nadzieję u niej, że ma predyspozycje i zasoby, aby uporać się z negatywnym doświadczeniem, jakim jest przestępstwo. Ofiara przestępstwa często musi przejść długą drogę, zanim upora się z tym, co ją spotkało. Musi ocenić swoje możliwości warunkujące poradzenie sobie z sytuacją. Przestępstwo jest szokiem, wprowadza dezorganizację w dotychczasowe życie i wiąże się najczęściej z innymi niż dotychczas sposobami postępowania. Im szybciej nastąpi reakcja na potrzeby sygnalizowane przez ofiarę, tym krótszy będzie okres jej powrotu do normalności. Ofiara, oprócz tego, że jest najczęściej głównym świadkiem zdarzenia, ma prawo oczekiwać od przedstawicieli służb udzielających pomocy zaspokojenia podstawowych potrzeb.

Część ofiar przestępstw rozbójniczych nie zgłasza organom ścigania o takich zdarzeniach. Charakteryzując skutki niezaspokajania potrzeb ofiar takich przestępstw dla efektywności przeciwdziałania przestępczości, należy uwzględnić przyczyny nieinformowania przez ofiary przestępstwa organów ścigania. Powodami tymi mogą być: stosunek do samego czynu, stosunek do sprawcy, stosunek do organów ścigania, sytuacja, w jakiej się znajduje poszkodowany, cechy osobowości (Niezabitowska, 2016, s. 7-19).

Jednym z kryteriów w doktrynie prawa karnego jest występowanie w opisie ustawowych znamion skutku, do których zalicza się m.in., przestępstwa materialne (skutkowe). W nauce prawa karnego przyjęło się określanie skutku, jako zmiany w świecie zewnętrznym, która daje się oddzielić od samego działania lub zaniechania sprawcy i istnieje przez pewien czas już po zakończeniu samego działania lub zaniechania. Skutek może mieć charakter zmiany w przedmiocie materialnym (np. uszkodzenie rzeczy – art. 288 § 1 k.k.), ale także pewien stan rzeczy (np. bezpośrednie niebezpieczeństwo utraty życia lub ciężkiego uszczerbku na zdrowiu – art. 160 § 1 k.k.), a nawet zmiany w psychice innego człowieka (np. uzasadniona obawa spełnienia groźby karalnej – art. 190 k.k.) (Gardocki, 2013, s. 34.).

Z przeprowadzonych autorskich badań sondażowych wynika, że sprawcy przestępstw rozbójniczych w 57% deklarowali, że nie przewidywali i nie znają takich skutków, 12% uznało, że znało, 5% udzieliło innej odpowiedzi, a niespełna 2% nie chce wiedzieć, jakie skutki psychiczne wywołały ich czyny przestępcze.

Podsumowanie

Podsumowując wątek skutków przestępstw rozbójniczych, stwierdzić należy, że stan emocjonalny ofiar tych przestępstw zależy od bardzo wielu czynników, przede wszystkim takich jak: rodzaj przestępstwa, czas jego trwania, wsparcie udzielone ofierze ze

strony bliskich, kompetencje i empatia przedstawicieli służb udzielających pomocy, a także poczucia bezpieczeństwa (wolności od powtórnej krzywdy). Niemalże u każdej pokrzywdzonej osoby pojawiają się bardzo silne, negatywne emocje związane z trudną sytuacją, która ją spotkała. Emocje, takie jak: strach, przerażenie, rozpacz, żal, lęk, wściekłość, apatia, wstyd, smutek, złość, gniew, obwinianie się za to, co się stało, rozdrażnienie, niepokój, mogą pojawić się bezpośrednio po popełnieniu przestępstwa (np. gniew, strach) lub są oddalone w czasie – pojawiają się dużo później i trwają na ogół dłużej (np. apatia, lęk).

Przestępstwa rozbójnicze, stanowią niewielki rodzaj przestępczości, jest to zaledwie ok. 3% ale obawa społeczna jest ogromna co potwierdza badanie CBOS z 2015 roku. Najbardziej zagrożonymi w latach 2004-2015 przestępstwami rozbójniczymi były województwa śląskie oraz mazowieckie, co przekłada się na stosunkowo duże społeczne poczucie zagrożenia w tych województwach, wynikające z badań PBP. W odczuciu społecznym z przestępstwami rozbójniczymi można spotkać się wszędzie i o każdej porze. Spośród wszystkich przestępstw rozbójniczych odnotowano najczęściej rozbojów, następnie wymuszeń rozbójniczych, a najmniej kradzieży rozbójniczej.

Ze względu różne kwalifikacje prawne nie można bezpośrednio porównać danych statystycznych przestępstw rozbójniczych rejestrowanych w Polsce i w poszczególnych państwach Unii Europejskiej. Badania statystyczne wskazują, że sprawcami przestępstw rozbójniczych są głównie ludzie do 25 roku życia, co potwierdziły autorskie badania pilotażowe. Największą grupę sprawców tych przestępstw (zwłaszcza rozboju) stanowią mężczyźni do 21 roku życia. W wielu przypadkach przestępstw rozbójniczych, ofiary znają osobiście sprawców przestępstwa, często łączą je stosunki towarzyskie lub rodzinne. Dotyczy to zwłaszcza wymuszeń rozbójniczych, kiedy nierzadko biedniejszy członek rodziny wymusza okup od bogatszego krewniaka. Ofiarami są przeważnie osoby, o których sprawca wie, że mogą stanowić źródło jakiegoś łupu. Skazani po raz pierwszy działają głównie poprzez zaskoczenie (rozbój na bombę), poprzez podstęp (rozbój na podchód), poprzez działanie kilkuosobowe (rozbój na krawat), poprzez odwrócenie uwagi (rozbój na zaczepkę). Natomiast recydywiści działają głównie poprzez odwrócenie uwagi (rozbój na zaczepkę), poprzez działanie kilkuosobowe (rozbój na krawat), poprzez podstęp (rozbój na podchód).

BIBLIOGRAFIA

- Adamczyk M. (2015), *Pospolita przestępczość kryminalna w powiatach województwa dolnośląskiego w latach 2000-2012* [w:] Rocznik Bezpieczeństwa Międzynarodowego vol.9, Nr 2, Wydawnictwo Dolnośląska Szkoła Wyższa.
- Gardocki L. (2013). *Pojęcie przestępstwa i podziały przestępstw w polskim prawie karnym*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin.
- Kwartalnik Prawno-Kryminalistyczny nr 1-2 (6-7) 2011, *Przestępstwa rozbójnicze*, Wydawnictwo Szkoła Policji w Pile, Piła.
- Lazarus R.S, Folkman S za: Aronson E. (1997). *Człowiek istota społeczna*, Wyd. PWN, Warszawa.

- Selye H. (1974), *Stress without distress*, Philadelphia, Lippincott
- Niezabitowska A. (2016). Biblioteka Policjanta Prewencji, *Policjant wobec ofiary przestępstwa*, Wydawnictwo Wyższa Szkoła Policji w Słupsku, Słupsk.
- Waluś R., Firla J.(2003) [w:] Nauki Prawne i Taktyka Kryminalna, *Przestępstwa rozbójnicze*, Wydawnictwo Szkoła Policji w Katowicach, Katowice.
- <http://statystyka.policja.pl/st/ogolne-statystyki/47682,Postepowania-wszczete-przestepstwa-stwierdzone-i-wykrywalnosc-w-latach-1999-2014.html> (data pobrania 30.01.20016), *Przestępstwa stwierdzone ogółem w danym roku /stwierdzone przestępstwa rozbójnicze w danym roku.*, Wydawnictwo KGP.
- Art. 14. Ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 o Policji.
- Polityka kryminalna państwa której celem jest analiza działań państwa, społeczności lokalnych i społeczeństwa, skierowanych na zapobieganie i zwalczanie przestępczości, Wydawnictwo PWN.
- Informacja o stanie bezpieczeństwa i porządku publicznego w województwie śląskim, 2007.
- Z przekazanych informacji od Pana R. Waluś – współautora artykułu *Przestępstwa rozbójnicze*, Wydawnictwo Szkoły Policji w Katowicach, 2003 wynika, że autorzy w w/w artykule, treść dotyczącą Pana Szczepaniaka zastosowali w oparciu o fragment zamieszczony w publikacji służby MO nr 3 lipiec 1958.